

Instrumentes Bessó

LA TRIA I CURA DE LA CANYA

La canya de la xirimita-dolçaina

La canya, llengüeta o inxa és un dels elements més importants de la xirimita-dolçaina, de fet per molt bo que siga un xirimiter, si toca amb una canya que no funcione correctament o simplement que no siga la seua, no sonarà com podria sonar amb una bona canya o amb la que està acostumat a tocar.

Elecció del constructor

El primer seria l'elecció del constructor de la canya. Hui en dia hi ha uns quants constructors de canyes i, si fan i venen canyes, és evident que hi ha gent que toca amb elles, jo he tocat amb canyes de diferents constructors i amb totes he sonat crec que bé, així que no entraré en l'elecció del constructor, cada u que trie el que tinga més a mà o el que li funcione millor.

Elecció de la canya

El següent pas seria triar la canya. Cal comprar unes quantes, mullar-les i amb el tudell posat intentar fer-les roncar, açò és, posant la canya en la boca, ficar-la quasi fins al fil, que falten dos o tres mil·límetres per a arribar a tocar amb els llavis el fil i anar bufant sense pressionar els llavis fins aconseguir que produísca un so així com "rrrrrrr". A produir aquest so l'anomenem roncar la canya, quant més clar ronque millor serà el seu so al posar-la en la xirimita-dolçaina.

A continuació la probarem amb la xirimita-dolçaina, i comprovarem que sonen les notes, és recomanable comprovar amb l'afinador que les notes estan el més afinades possible. Llavors, si va massa dura, jo recomanaria introduir una "ànima de canya", que és una cosa semblant a una pua de bandúrria o de guitarra i que es pot comprar en qualsevol botiga d'instruments musicals (la que jo faig servir és per a canyes de fagot), d'aquesta manera podrem vore les dos pal·les de la canya separades per a anar rebaixant la canya amb una navaixa ben esmolada, rasant, no tallant, i sempre en el sentit des del fil cap a la punta i pels laterals, fins a aconseguir igualar les dos pal·les i llavors tornar a provar-la. Si segueix costant massa fer-la sonar, tornar a rebaixar un poc de cada u dels laterals de cada pala, sempre de la mateixa manera.

Adobar o educar la canya

Una vegada fet tot açò, la canya ja sona, em aconseguit afinar-la i no ens costa massa fer-la sonar, ara ve el procés d'adobe o educació de la canya. Jo la canya la compare amb un xiquet nounat, si els primers anys rep una bona educació el xiquet serà una persona responsable, formal i respondrà bé en la seua vida, doncs la canya igual, si les primeres setmanes es toca amb atenció, intentant sempre afinar, fent notes llargues, intentant que el so siga potent i net, després la canya respondrà a eixa educació produint un bon so i una afinació acceptable, i si la

Instrument Bessó

canya es toca les primeres setmanes de qualsevol manera, sense mirar d'afinar i traure un bon so, inclús produint sorolls estranys, eixa canya mai serà una bona canya. Moltes vegades m'ha passat el deixar la meua xirimita-dolçaina a algun alumne o conegut (que sabia jo que tocava la dolçaina, sinó no la deixe) i al provarla dir-me: “ Home, amb eixa canya també toque jo bé”. Jo no solc ser massa meticulós en l'elecció de la canya, no prove deu o quinze per a quedar-me una, ara això sí, en el procés d'educació o adobe de la canya, sí que sóc exigent. Cal tindre en compte que en una posició de dits podem fer la nota que és, pujar-la o baixar-la mig to. Si bufem el mínim perquè sone, sense mirar l'afinador, el normal és que estiguem un poc baixos d'afinació, i l'afinació és molt important i més en el proces d'educació de la canya.

És inevitable que al tocar s'oprimisca un poc la canya, açò fa que la canya es tanque un poc, per la qual cosa entre cançó i cançó cal mirar l'obertura de la canya i si s'ha tancat massa, pressionant amb els dits en els laterals (sempre quant mes cap al fil millor) tornar a deixar la canya amb l'obertura ideal per a poder traure-li bon so. Les pal·les si les mirem per la punta han de tindre una forma arquejada, mai hem de consentir que arriben a estar planes.

La neteja de les canyes

Respecte del manteniment i durabilitat de les canyes vos diré que la neteja és molt important. Si la xirimita-dolçaina no la netejes per dins amb un escovilló o un drapet, al cap de dos o tres mesos té una capa de brutícia semblant al fang, i en la canya passa igual, la pols que hi ha en l'ambient s'apega a la canya per dins i acaba per perdre sonoritat i brillantor, si es neteja tota la canya pel seu interior millor.

Les canyes de doble llengüeta tradicionalment s'han netejat amb una ploma de pardal (de vegades de colom), però hui en dia és menys accessible i poc recomanable. Els oboïstes i els dolçainers hem buscat alternatives a la ploma i s'han resolt de diferents maneres (que jo sàpia, igual hi ha d'altres), uns han utilitzat una agulla, introduint-la per la punta de la canya i rasant la junta de les pal·les per dins (jo considere que no és prou), altres la netegen amb una tarja o una carta, i altres vam optar per usar uns bastonets que es venen als estancs per a netejar les pipes de fumar, i l'hem usat alguns anys, amb molta cura per que de vegades la canya es trencava i amb el que costa educar la canya que es trenque quan ja va bé és una tragedia.

Amb el temps i per atzar un dia vaig trovar uns netejadors amb el fil d'aram molt fi i un pèl molt suau i ha sigut la millor solució que he trobat per a la neteja de les canyes. Ho vaig parlar amb alguns professors d'oboé i a ells també els va paréixer ideal per a la seua canya, per la qual cosa vaig decidir traure'l a la venda com els “neteja-canyes de doble llengüeta Bessó”. Es presenta en paquets de 20 bastonets. Jo els he utilitzat uns quants anys i els meus alumnes també, i no hem trencat cap canya a l'usar-los. Ha d'usar-se sempre en mullat, posant la canya i el netejador davall de l'aixeta, introduir-lo amb molta cura per l'orifici del tudell i traure'l amb precaució i subjectant la canya pels laterals com si volguérem obrir la canya o inclús obrint-la un poc perquè la force menys al passar, traguem-lo per la punta de la canya i mai en sentit contrari, cosa que trencaria la canya. Després d'usar-lo s'ha d'estrényer amb els dits per a llevar el màxim d'aigua possible i guardar-lo, s'ha d'evitar el doblegar-lo per que si se li fan

Instrumentes Bessó

colzes pot trencar la canya. És una operació delicada però no massa arriscada. Jo netege la canya sempre abans d'eixir de casa i així quan arribe a l'actuació o a classe està neta i humida per a tocar.

Respecte de la durabilitat de les canyes vos diré que amb aquest procediment d'adobe, cura i neteja de la canya, a mi em duren anys, fins que un dia per desgràcia, un descuit o mal colp es trenca, i vos puc assegurar que és per a mi una gran desgràcia, per que sempre va millor una canya vella ja educada que una nova per bona que siga.